

АЛГОРИТМИ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПЕРІОДІВ: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ

ALGORITHMS OF THE MEASURES TO ENSURE CRIMINAL PROCEEDINGS IN SPECIAL PERIODS: PERSPECTIVES OF APPLICATION

Шевчук П.В., здобувач

Науково-дослідний інститут публічного права

Стаття присвячена розробці схематичних алгоритмів застосування заходів забезпечення кримінального провадження в стандартних процедурах та в умовах особливих періодів на прикладі окремих його видів, обґрунтування способів та напрямів їх застосування.

Схематична структура алгоритму дозволяє візуалізувати кримінальні процесуальні процедури, що досить часто є складними та заплутаними. Вказане обумовлює необхідність моделювання досліджуваних кримінальних процесуальних процедур для забезпечення виконання теоретичних та практичних завдань, в тому числі їх подальшого вдосконалення.

В сучасних умовах технологічних трансформацій актуалізується застосування міждисциплінарного підходу з представленням процедур реалізації заходів забезпечення кримінального провадження як алгоритмів. Це дозволить системно проаналізувати сучасний стан регулювання досліджуваного питання та сформулювати підходи для подальшого вдосконалення.

На основі системного аналізу норм Кримінального процесуального кодексу України та з урахуванням галузевих та юридичних вимог нами розроблено схематичні алгоритми застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді тимчасового доступу до речей і документів в стандартних процесуальних процедурах та в умовах воєнного стану а також схематичний алгоритм застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в стандартних процесуальних процедурах та в умовах воєнного стану.

Запропоновані схематичні алгоритми застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження, що здатні забезпечити реалізацію наступних завдань: а) спростити розуміння та вивчення відповідних норм або інститутів кримінального процесу; б) забезпечити самоконтроль суб'єктів правозастосування під час складання процесуальних документів чи ухвалення рішень; в) проілюструвати формалізовані або неефективні кримінальні процесуальні процедури та стати зручним способом їх коригування при розробці пропозицій щодо внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України; г) застосувати для побудови автоматизованих засобів контролю за дотриманням вимог Кримінального процесуального кодексу України при складанні процесуальних документів чи ухваленні рішень в електронних інформаційних системах суб'єктів правозастосування.

Ключові слова: кримінальне провадження, заходи забезпечення, запобіжні заходи, особливі періоди, алгоритм, схема, візуалізація, вдосконалення, цифровізація.

The article is devoted to the development of schematic algorithms for the application of measures to ensure criminal proceedings in standard procedures and in special periods, using the example of certain types of such measures, and to the substantiation of the ways and directions of their application.

The schematic structure of the algorithm allows visualizing criminal procedural procedures which are often complex and confusing. This necessitates modeling of the criminal procedural procedures under study to ensure the fulfillment of theoretical and practical tasks, including further improvement.

In today's context of technological transformations, it is important to apply an interdisciplinary approach with the presentation of procedures for implementing measures to ensure criminal proceedings as algorithms. This will make it possible to systematically analyze the current state of regulation of the issue under study and to formulate approaches for further improvement.

Based on a systematic analysis of the provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine and taking into account sectoral and legal requirements, the author has developed schematic algorithms for the application of the measure of restraint in the form of temporary access to things and documents in standard procedural procedures and under martial law, as well as a schematic algorithm for the application of a preventive measure in the form of detention in standard procedural procedures and under martial law.

The proposed schematic algorithms for the application of certain measures to ensure criminal proceedings can ensure the following objectives: a) to simplify the understanding and study of the relevant rules or institutions of criminal procedure; b) to ensure self-control of law enforcement entities when drafting procedural documents or making decisions; c) to illustrate formalized or inefficient criminal procedural procedures and become a convenient way to adjust them when developing proposals for amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Key words: criminal proceedings, security measures, preventive measures, special periods, algorithm, scheme, visualization, improvement, digitalization.

Постановка проблеми. Практика застосування заходів забезпечення кримінального провадження в умовах воєнного стану, з урахуванням оновлених в 2022 році норм Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), ілюструє адаптацію даного інституту до сучасних викликів. Однак правове регулювання цього інституту залишається фрагментарним та несистемним щодо особливих періодів загалом. Це вимагає розробки комплексного підходу до вдосконалення заходів забезпечення кримінального провадження в умовах особливих періодів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реалізації заходів забезпечення кримінального провадження в умовах воєнного стану досліджували Гловюк І. В., Лоскутов Т. О., Михайленко В. В., Неледва Н. В., Рогальська В. В., Соцький А. М., Фоміна Т. Г., Черниченко І. В. та інші науковці. Однак вдосконалення заходів забезпечення кримінального провадження відповідно до вимог

особливих періодів залишається актуальним та вимагає формулювання комплексної концепції щодо його вдосконалення та чіткого, наукового обґрунтованого інструментарію, що обумовлює актуальність даної роботи.

Метою статті є розробка схематичних алгоритмів застосування заходів забезпечення кримінального провадження в стандартних процедурах та в умовах особливих періодів на прикладі окремих його видів, обґрунтування способів та напрямів їх застосування.

Виклад основного матеріалу. Процедуру реалізації заходів забезпечення кримінального провадження під час воєнного стану регулюють окремі положення Глави 18, Розділу IX-1 та Розділу XI КПК України [1]. При їх порівнянні зі стандартними процесуальними процедурами відповідного інституту кримінального процесу виникає чимало проблемних питань з огляду на його комплексність та складність. Вказане обумовлює необхідність моделювання досліджуваних кримінальних процесуаль-

них процедур для забезпечення виконання теоретичних та практичних завдань, в тому числі їх подальшого вдосконалення.

У загальному сенсі моделювання – це процес дослідження реальної системи, який включає побудову моделі, вивчення її властивостей і перенесення отриманих відомостей на систему, що моделюється. Таким чином, проблема моделювання включає три задачі: побудова моделі (це завдання є найменше формалізованим і конструктивним, в тому сенсі, що немає алгоритму для побудови моделей, і тому воно складне); дослідження моделі (ця задача є більш формалізованою, оскільки існують методи дослідження різних класів моделей); використання моделі (конструктивна і конкретна задача) [7, с. 29]. Модель є алгоритмічною, якщо вона описана деяким алгоритмом або комплексом алгоритмів, що визначає її функціонування та розвиток [7, с. 40].

В сучасних умовах технологічних трансформацій актуалізується застосування міждисциплінарного підходу з представленням процедур реалізації заходів забезпечення кримінального провадження як алгоритмів. Це дозволить системно проаналізувати сучасний стан регулювання досліджуваного питання та сформулювати підходи для подальшого вдосконалення.

Під алгоритмом розуміють скінченну послідовність чітко визначених дій, виконання яких призводить до розв'язання всіх задач даного типу [5, с. 5–6]. Погоджуємося з Манько Д. Г. який вказує, що під юридичним алгоритмом слід розуміти регламентовану правовим актом послідовність діянь суб'єкта права. Це формально виражена конструкція, яка зумовлює характер існування, або для юридичного процесу, або для правової процедури [6, с. 33]. Юридичний алгоритм передбачає здійснення послідовних дій, які є змістом правових відносин. При чому, такі правовідносини виникають тільки як правові, і в іншій якості існувати не можуть, – наприклад, конституційні, адміністративні, процесуальні, кримінальні тощо. Тобто суб'єкти права домагаються задоволення інтересів у особливому порядку, визнаному державою. Тільки в рамках цього різновиду суспільних відносин суб'єкти права здійснюють свої правові можливості, виконують покладені на них законом юридичні обов'язки. У даному випадку має місце конкретизація загального змісту норм права, відповідно до конкретного життєвого випадку. Ця конкретизація здійснюється в межах втілення у життя правових норм і надає змогу вирішити конкретну справу шляхом встановлення, зміни чи припинення суб'єктивних прав [6, с. 152].

Схематична структура алгоритму дозволяє візуалізувати кримінальні процесуальні процедури, що досить часто є складними та запутаними.

На основі системного аналізу норм КПК України [1, с. 1] та з урахуванням галузевих [4] та юридичних [6] вимог нами розроблено схематичні алгоритми застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді тимчасового доступу до речей і документів в стандартних процесуальних процедурах (Див. Рис. 1) та в умовах воєнного стану (Див. Рис. 2) а також схематичний алгоритм застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в стандартних процесуальних процедурах (Див. Рис. 3) та в умовах воєнного стану (Див. Рис. 4).

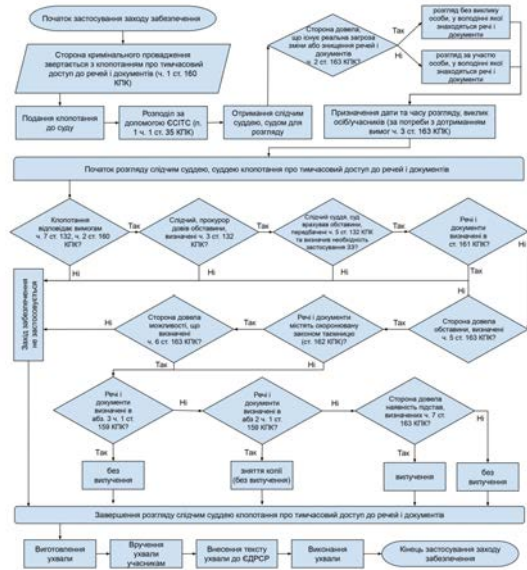

Рис. 1. Схематичний алгоритм застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді тимчасового доступу до речей і документів в стандартних процесуальних процедурах

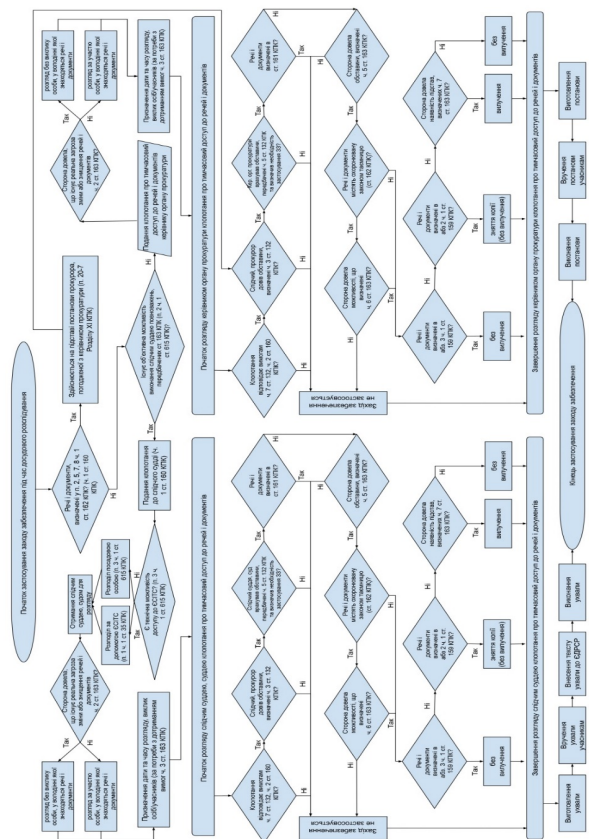

Рис. 2. Схематичний алгоритм застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді тимчасового доступу до речей і документів в умовах воєнного стану

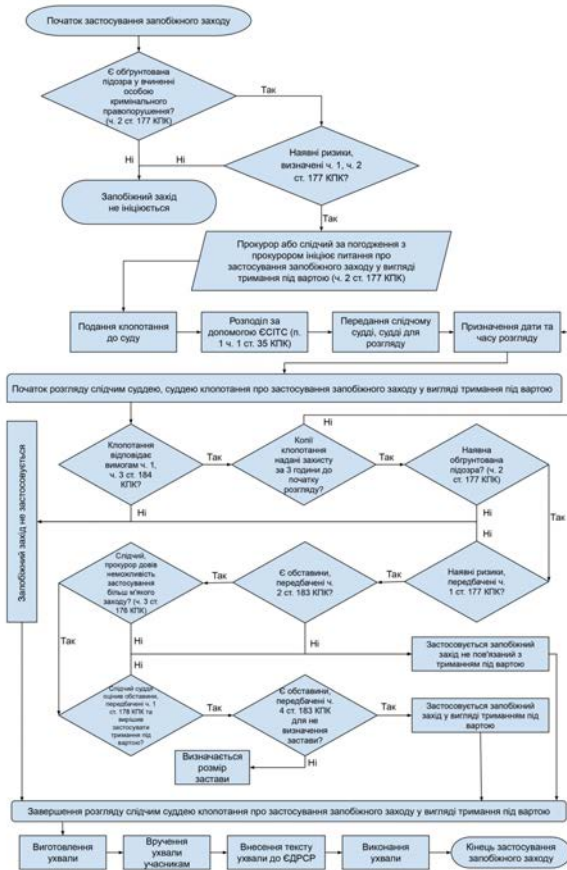

Рис. 3. Схематичний алгоритм застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в стандартних процесуальних процедурах

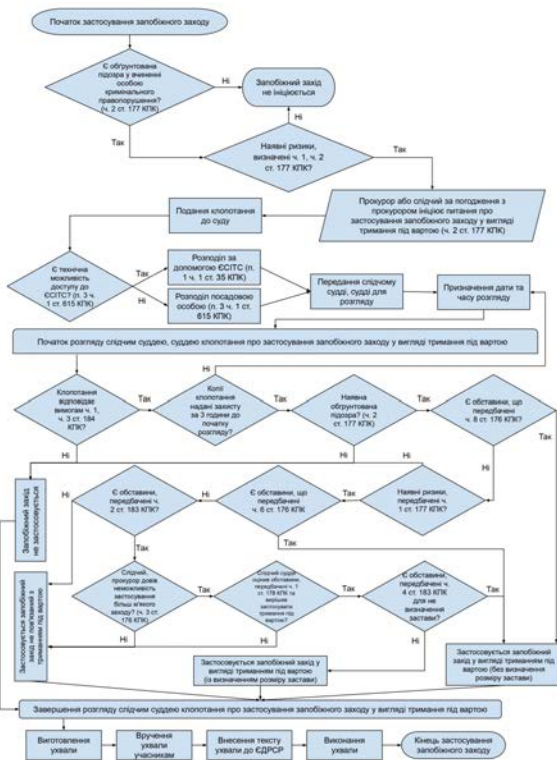

Рис. 4. Схематичний алгоритм застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в умовах воєнного стану

Розробка наведених схематичних алгоритмів застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження спрямована на вирішення цілого спектру завдань науки кримінального процесу та практики правозастосування.

Насамперед, за допомогою алгоритмів ми можемо спростити розуміння та вивчення відповідних норм щодо застосування запобіжних заходів як під час навчального процесу (що застосовується для багатьох сфер юридичної науки), так і для практиків при оновленні кримінального процесуального законодавства. З урахуванням системних змін кримінального процесуального законодавства в умовах воєнного стану, їх частоти та комплексності це вбачається ефективним та актуальним.

Розроблені алгоритми також можуть застосовуватися для самостійного контролю суб'єктами правозастосування за дотриманням норм КПК України, повноти їх врахування тощо, під час складання процесуальних документів чи ухвалення рішень. На практиці при оновленні кримінального процесуального законодавства суб'єкти правозастосування самостійно складають порівняльні та аналітичні таблиці з нововведеннями для їх ефективного впровадження.

Погоджуємося з думкою Дутко А. О., що юридичні конструкції, їх відпрацьованість є показником вдосконалення законодавства. Також як в техніці, в інженерній справі, досконалість законодавства значною мірою виражається в тому, наскільки відпрацьована сама побудова правового матеріалу, тобто наскільки при його розробці враховано типові схеми і моделі (конструкції) певних правових явищ [3, с. 65].

Відтак для науковців та законотворців алгоритми здатні проілюструвати наявні формалізовані або неефективні кримінальні процесуальні процедури, що потребують вдосконалення. Також алгоритмічний підхід при аналізі кримінальних процесуальних процедур потенційно може стати зручним способом їх коригування при розробці пропозицій щодо внесення змін до КПК України. В такому випадку вбачається доцільним трансформація алгоритму з урахуванням наведених у законопроектах пропозицій та подальше багаторазове моделювання потенційних ситуацій його реалізації. Це дозволить уникнути прогалин та колізій при внесенні змін до КПК України та забезпечити впровадження ефективних процесуальних процедур.

В сфері цифровізації кримінального процесу розроблені нами алгоритми доцільно застосувати для побудови в електронних інформаційних системах суб'єктів правозастосування автоматизованих засобів контролю за дотриманням вимог КПК України при складанні процесуальних документів чи ухваленні рішень. Схематична візуалізація заходів забезпечення кримінального провадження є першим кроком до автоматизації засобів контролю за дотриманням вимог КПК України при складанні процесуальних документів чи ухваленні рішень, з огляду на актуальні тенденції застосування інформаційних технологій, штучного інтелекту для автоматизації стандартизованих процесуальних процедур.

При цьому варто звернути увагу, що одним із завдань Національної програми інформатизації на 2022–2024 роки є створення та забезпечення розвитку систем інформаційно-аналітичної підтримки виконання завдань розвитку державності, безпеки та оборони [2, с. 1]. Серед очікуваних результатів вказаного завдання визначено забезпечення формування та ведення Єдиного державного реєстру активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні а також забезпечення функціонування інформаційної системи у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні [2, с. 1]. Відтак застосування пропонованих алгоритмів в сфері цифровізації кримінального процесу вбачається особливо актуальним.

Висновки. Запропоновані схематичні алгоритми застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження здатні забезпечити реалізацію наступних завдань:

а) спростити розуміння та вивчення відповідних норм або інститутів кримінального процесу;

б) забезпечити самоконтроль суб'єктів правозастосування під час складання процесуальних документів чи ухвалення рішень;

в) проілюструвати формалізовані або неефективні кримінальні процесуальні процедури та стати зручним способом їх коригування при розробці пропозицій щодо внесення змін до КПК України;

г) застосувати для побудови автоматизованих засобів контролю за дотриманням вимог КПК України при складанні процесуальних документів чи ухваленні рішень в електронних інформаційних системах суб'єктів правозастосування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (зі змін. і доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 20.05.2024),
2. Про затвердження завдань Національної програми інформатизації на 2022–2024 роки: постанова Верховної Ради України від 8 липня 2022 року № 2360-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2360-IX#Text> (дата звернення: 20.05.2024),
3. Дутко А.О. Юридичні конструкції та їх використання в законотворчій практиці України: Монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 176 с.
4. Кублій Л. І. Алгоритми і структури даних. Основи алгоритмізації : підручник. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 528 с.
5. Манько Д. Г. Структура юридичного алгоритму та його відображення у правових актах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»* : зб. наук. праць. Одеса : Фенікс, 2017. Вип. № 25. С. 4–8.
6. Манько Д. Г. Технології та алгоритми юридичної діяльності : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.01. Одеса. 2020. 460 с.
7. Моделювання та реінжиніринг бізнес-процесів: підручн. С.В. Козир, В.В. Слесарев, С.А. Ус, Т.В. Хом'як; М-во освіти і науки України; Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Дніпро: НТУ «ДП», 2022. 163 с.